

УДК 370.56.28.

Світлана Зінченко

Національна металургійна академія України

ORCID ID 0000-0003-1242-2414

DOI 10.24139/2312-5993/2021.03/132-144

**ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ-УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ ДО
ПРОДУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА ЯК
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА (З ДОСВІДУ РОБОТИ
НІКОПОЛЬСЬКОГО РЕГІОНАЛЬНОГО ЦЕНТРУ МОНІТОРИНГУ ОСВІТИ ТА
СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА НМЕТАУ)**

У статті визначено шляхи прискорення та ефективності професійної адаптації студентів-військовослужбовців (учасників бойових дій), проаналізовано особливості побудови індивідуальних траєкторій, комплекс організаційно-педагогічних умов професійної адаптації студентів-військовослужбовців (учасників бойових дій) під час навчання у ЗВО. Розроблено та впроваджено в навчально-виробничий процес педагогічну концепцію професійної адаптації студентів-військовослужбовців (учасників бойових дій), розглянуто можливості прогнозування професійного майбутнього студентів-учасників бойових дій.

Ключові слова: професійна адаптація, індивідуальна траєкторія, продуктивна діяльність, ринок праці, соціальне партнерство, професійна підготовка.

Постановка проблеми. Проблема професійної адаптації колишніх воїнів (учасників бойових дій) до продуктивної діяльності, повернення їх до мирного життя є дуже актуальною в Україні на сучасному етапі. На нашу думку, одним із ефективних шляхів такої адаптації є навчання – отримання більш високого рівня освіти. Проте єдиного чіткого формулювання змісту й обсягу понять даної педагогічної проблеми не існує серед дослідників, а це не може заважати створенню цілісної методологічно обґрунтованої концепції професійної адаптації студентів-військовослужбовців (учасників бойових дій) до продуктивної діяльності на основі соціального партнерства вишів з базовими підприємствами.

Аналіз актуальних досліджень. За підсумками аналізу останніх наукових досліджень-публікацій, можемо стверджувати, що феноменом професійної адаптації цікавляться багато науковців, які використовують різні підходи та означення. Усі наукові дослідження педагогічної проблеми професійної адаптації студентів до продуктивної діяльності, на основі соціального партнерства, умовно можна поділити на дві групи:

- дослідження, які присвячені проблемам професійної адаптації студентів під час навчання у закладі вищої освіти;
- дослідження професійної адаптації студентів-учасників бойових дій на базових підприємствах.

У роботах вітчизняних дослідників з теорії педагогічної освіти Ю. Бабанського та В. Беспалька була розглянута професійна підготовка студентів у ЗВО; загальні питання професійної готовності студента вивчалися дослідниками М. Дьяченком та А. Ліненком; адаптація до умов професійної діяльності досліджувалася В. Штифураком та І. Ліпатовим; питаннями впровадження інтерактивних методів і засобів навчання з метою формування професійної компетенції займалися А. Маркова та Г. П'ятакова. Сучасні вимоги розвитку успішної особистості, шляхом продуктивного навчання, визначаються в дослідженнях відомих учених Ш. Підласого, К. Бажанова, М. Гузика, у витоків цього напрямку стояли видатні науковці Л. Виготський, Л. Занков, К. Ушинський. В останні роки проблемні питання, пов'язані з адаптацією військовослужбовців, розглядали у своїх працях дослідники О. Сафін, М. Агаєв, О. Числіцька та інші.

Аналіз наукових публікацій підтвердив, що під час розгляду даної педагогічної проблеми немає єдності в поглядах, тому виникла потреба в її дослідженні.

Мета статті: визначити умови, шляхи, засоби забезпечення професійної адаптації студентів-військовослужбовців (учасників бойових дій) до продуктивної діяльності в умовах навчання у ЗВО; проаналізувати методологічну передумову повноцінного формування та корегування професійної адаптації студентів-військовослужбовців (учасників бойових дій) як діалектичну єдність репродуктивного і продуктивного типів професійної діяльності в усій системі навчання, виховання, суспільному житті й спілкуванні; скласти план комплексного підходу в розв'язуванні даної педагогічної задачі.

Методи дослідження теоретичного рівня: аналіз філософської, педагогічної, психологічної літератури, навчально-методичної документації; емпіричного рівня: анкетування, тестування, спостереження, індивідуальні та групові бесіди, графічна та схематична інтерпретація.

Виклад основного матеріалу. Професійна адаптація студентів-військовослужбовців (учасників бойових дій) до продуктивної професійної діяльності на основі соціального партнерства має багатопрофільний характер. Найчастіше поняття «адаптація» вживається в педагогіці, психології, соціології. Глосарій ділових термінів пропонує більше ніж 20 різноманітних модифікацій даного терміну.

Проблематика феномену «професійна адаптація» також не є новою в наукових дослідженнях і висвітлюється в роботах науковців (табл. 1).

Проблематика феномену «професійна адаптація» в наукових дослідженнях

Професійна адаптація студентів	пристосування до нових умов праці нового соціального оточення та норм його поведінки (Растова, 1973)
	звикання до нового предметного змісту навчальної та трудової діяльності (Растова, 1973)
	пристосування набутого професійного досвіду та стилю поведінки до діяльності (Ащепков, 1997)
	включення працівника у виробничу діяльність (Ащепков, 1997)
	двовекторний процес продуктивного та репродуктивного (Ащепков, 1997)
	процес активного пристосування особистості чи соціальної групи до змін у соціальному середовищі (Мороз, 1984)
	допомога молоді на стадії засвоєння професії (Семенова, 2006)
	процес пристосування студентів до майбутньої професії у вишах до умов їх професійної праці (Цегельная, 2008)
	поетапний процес формування, розвитку, саморозвитку професійних знань (Цегельная, 2008)
	наближення, на основі підготовленості, до професійної діяльності (Семез, 2010)
	етап процесу професійного самовизначення людини (Штифурак, 2012)
	процес пристосування до майбутньої професії (Штифурак, 2012)
	взаємне пристосування працівника і організації (Штифурак, 2012)
	процес залучення до професії (Малинович, 2012)
	спеціалізоване вдосконалення професійних знань, умінь і навичок або оволодіння новими знаннями з подальшим успішним працевлаштуванням (Малинович, 2012)
активне засвоєння норм професійного спілкування, трудової дисципліни, виробничих навичок (Болотна, 2013)	

Професійну адаптацію студентів-військовослужбовців (учасників бойових дій) до продуктивної професійної діяльності можна поділити на три групи:

1) незадовільна адаптація (відсутність здібностей до професійної діяльності, низькі рівні професійної мотивації та відповідальності, конфліктність тощо);

2) задовільна адаптація (наявність професійних знань, умінь і навичок не нижче базового рівня, відсутність ініціативи, слабка впевненість у своїх силах тощо);

3) добра адаптація (високий рівень знань, умінь і навичок, активність, творчість у роботі, володіння сучасними комп'ютерними технологіями, уміння працювати в команді, прагнення до самоосвіти, саморозвитку тощо).

Попри те, що ЗВО України є здебільшого орієнтованими на передачу знань студенту, існує низка протиріч у розв'язанні даної педагогічної проблеми, на вирішення яких спрямоване наше дослідження, а саме, між:

1) потребою сучасного ринку праці в конкурентоспроможних студентах-учасниках бойових дій, їх професійною адаптацією та відсутністю в освітніх послугах змісту і технологій реалізації соціального партнерства;

2) професійною адаптацією студентів під час навчання у ЗВО та професійною адаптацією студентів на базовому підприємстві;

3) використанням досягнень вітчизняної та закордонної педагогіки, психології для професійної адаптації студентів-військовослужбовців (учасників бойових дій) до продуктивної діяльності та недостатнім науково-технічним забезпеченням даного процесу.

У зв'язку з цим заслуговує на увагу досвід Нікопольського регіонального Центра моніторингу освіти та соціального партнерства Національної металургійної академії України, який проводить п'ятий рік роботи із залучення військовослужбовців (учасників бойових дій) до навчання на Нікопольський факультет Національної металургійної академії України. У даний час на факультеті навчаються більш 220 студентів-військовослужбовців на бюджетних місцях. На нашу думку, навчання студентів-військовослужбовців (учасників бойових дій) – один із ефективних та результативних шляхів професійної адаптації.

Центр здійснює систематичний збір, аналіз та узагальнення інформації щодо демографічної ситуації в Нікопольському регіоні, поточних та перспективних обсягів потенційних абітурієнтів НМетАУ, вивчає ситуацію на регіональному ринку праці, тенденції у структурах та обсягах потреб на базових підприємствах у фахівцях.

Важливим аспектом діяльності Центру є підготовка та затвердження довгострокових трьохсторонніх договорів про соціальне партнерство між НМетАУ, 14 базовими підприємствами Нікопольського регіону і Міністерством освіти і науки України. Головна мета соціального партнерства – узгодження дій сторін щодо організації та проведення професійної підготовки (адаптації, перепідготовки та підвищення кваліфікації) студентів із урахуванням вимог виробництва, оновлення матеріально-технічної та лабораторної бази закладу освіти, працевлаштування, задоволення реальних потреб підприємств у кваліфікованих фахівцях з 2017 р. по 2022 р.

У нашому науковому дослідженні проводиться анкетування та тестування на базових підприємствах Нікопольського регіону, з метою визначення рівня відповідності професійної підготовки студентів-

військовослужбовців (учасників бойових дій) до сучасних вимог роботодавців, надання експертної оцінки якості професійної адаптації до продуктивної діяльності студентів-військовослужбовців. За результатами дослідження (табл. 2, рис. 1) можна зробити висновок, що з 2016 р. по 2020 р., відгуки роботодавців про професійну адаптацію студентів-військовослужбовців (учасників бойових дій) стають усе більш позитивними (на 14 %) й оцінка студентами-військовослужбовцями якості власної професійної підготовки стає вищою (на 16 %).

Таблиця 2

Моніторинг якості професійної адаптації до продуктивної діяльності студентів-військовослужбовців (учасників бойових дій) на базових підприємствах Нікопольського регіону

Результати моніторингу	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020
Задоволеність роботодавців якістю професійної підготовки студентів-військовослужбовців за конкретними професійними компетентностями	68	69	74	82
Задоволеність роботодавців якістю професійної підготовки випускників	86	89	91	91
Задоволеність роботодавців якістю проходження виробничої практики	83	85	86	88
Оцінка студентами-військовослужбовцями якості власної професійної підготовки за конкретними професійними компетентностями	60	64	72	76

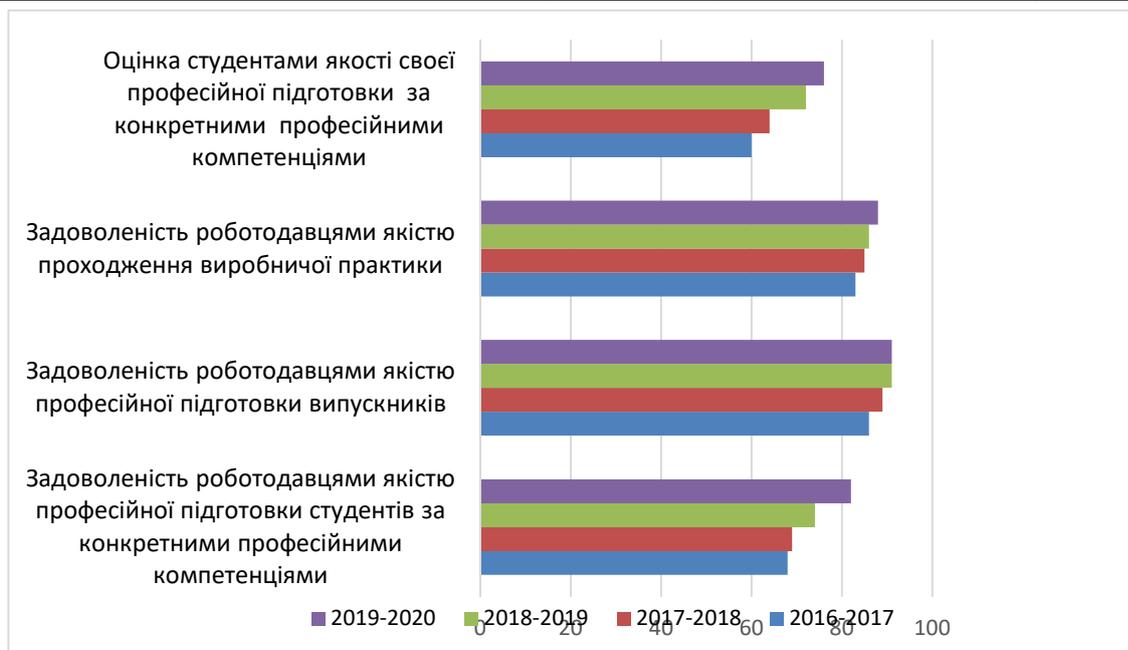

Рис. 1. Моніторинг якості професійної адаптації до продуктивної діяльності студентів-військовослужбовців (учасників бойових дій) на базових підприємствах Нікопольського регіону

Рис 2. Студенти-учасники бойових дій під час проведення навчальних занять, лютий 2021 р.

Відповідно до виконання Договорів про соціальне партнерство між Нікопольським факультетом НМетАУ та базовими підприємствами, у нашому дослідженні щорічно проводимо моніторинг визначення оцінки задоволення роботодавців освітньою діяльністю Нікопольського факультету НМетАУ. Мета даного моніторингу є неперервне вимірювання сучасних вимог роботодавців для керування якістю навчально-виробничого процесу. На факультеті формується механізм корегування професійної адаптації студентів-військовослужбовців, урахуваючи відгуки роботодавців, випускників, студентів-військовослужбовців (учасників бойових дій), абітурієнтів, батьків та ін. Результати моніторингу «Якість професійної адаптації студентів-військовослужбовців» можна розглянути в динаміці з 75 % до 88 % за 4 роки (рис. 3).

Таблиця 3

Моніторинг механізму корегування професійної адаптації до професійної продуктивної діяльності

Соціальні партнери	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020
Базові підприємства	80	82	86	88
Спілки учасників АТО	79	81	83	84
Випускники шкіл, ПТУ	75	80	82	83
Професорсько-викладацький склад	82	81	82	82
Студенти-військовослужбовці	73	77	79	83
Військові частини Нікопольського регіону	73	72	74	75
Випускники минулих років	80	82	84	85
Територіальні центри комплектування	75	76	78	79
Громадські організації	74	77	79	80
Середнє значення якості професійної адаптації	75	77	85	88

Рис. 3. Результати моніторингу механізму корегування професійної адаптації до професійної продуктивної діяльності

Необхідно відзначити, що дана побудована система моніторингу максимально спрямована на розв'язання основних задач Нікопольського факультету НМетАУ – забезпечення й покращення якості навчально-виробничої роботи, координування зусиль учасників соціального партнерства в забезпеченні гарантії якості професійної адаптації конкурентоспроможних студентів-учасників бойових дій відповідно до сучасних вимог роботодавців.

Професійна адаптація студентів-військовослужбовців подібна руху на довгу дистанцію за складним маршрутом. Кожному студенту-військовослужбовцю пропонується скласти конкретну індивідуальну програму (траєкторію) з професійної адаптації. Основою для складання індивідуальної програми (траєкторії) є наявність показників, які характеризують навчальну, виробничу, наукову діяльність, участь у житті групи, психологічний стан, поведінка, любов до вибраної професії. Траєкторія професійної адаптації – це інструмент планування, позиції (курси), у яких студент-військовослужбовець буде знаходитися під час навчання у закладі вищої освіти.

У нашому дослідженні траєкторія професійної адаптації студентів-військовослужбовців (учасників бойових дій) планується та проводиться в шість етапів:

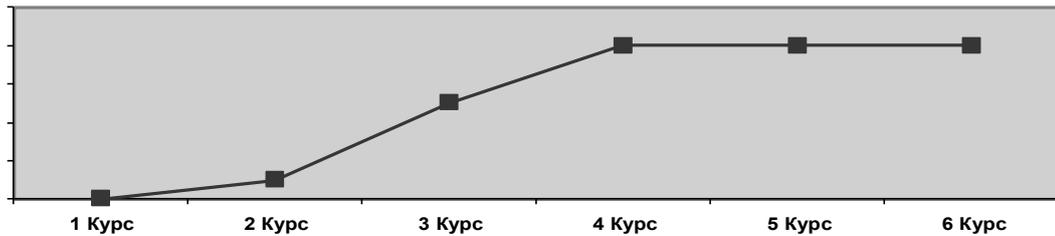

Рис. 4. Графік процесу формування професійної адаптації студентів-військовослужбовців (учасників бойових дій).

1) *профорієнтаційний*: проведення додаткових навчальних занять на підготовчих курсах, тестування, анкетування, Дні відкритих дверей «MetalSuper», зустрічі з провідними фахівцями підприємств та ін.;

2) *діагностичний* (I курс): визначення рівня знань, умінь та навичок у навчально-виробничій роботі, соціально-психологічного та сімейного стану студентів-військовослужбовців; опрацювання та аналіз отриманих даних;

3) *практичний* (I-II курси): формування комплексних завдань для проведення професійної адаптації, базова підготовка фундаментальних дисциплін, вироблення нових знань із використанням традиційних освітніх технологій, методичне забезпечення самостійної роботи, соціально-виховна діяльність;

4) *основний* (II-III курси): 4.1. *перший рівень*: комплексне застосування традиційних методів із інтерактивними технологіями та сучасними комп'ютерними програмами (проведення відкритого навчального заняття з вищої математики за темою: «Використання похідної та інтеграла в навчальних та науково-прикладних задачах з використанням математичного пакета MathCad» на базі групи ME904-17H студентів-військовослужбовців). 4.2. *другий рівень*: участь у Міжнародних проєктах з метою професійної та соціальної адаптації студентів-військовослужбовців (учасників бойових дій), додаткових освітніх програмах (іноземна мова, спеціальна комп'ютерна підготовка та ін.), науково-дослідній роботі;

5) *корегувальний* (IV - VI курс): поглиблена спеціалізація та корегування професійної адаптації до майбутньої продуктивної діяльності;

6) *підсумковий*: працевлаштування, професійна адаптація на виробництві.

Професійна адаптація студентів-військовослужбовців (учасників бойових дій) до продуктивної діяльності, на нашу думку, здійснюється протягом навчання у ЗВО. У майбутньому (перші два роки працевлаштування після закінчення навчання) індивідуальна програма повинна бути

скорегована з урахуванням вимог роботодавця. Досягти оптимального рівня професійної адаптації студентів-військовослужбовців можливо, коли стає успішним вирішення завдань навчально-виховного процесу.

Рис. 5. Обласне відкрите навчальне заняття з вищої математики з використанням математичного пакета MathCad на базі гр. ME915-17H студентів-учасників бойових дій

На нашу думку, професійна адаптація студентів-військовослужбовців до продуктивної діяльності – це складний педагогічний процес подолання адаптаційних труднощів, постійного одержання нових професійних знань, умінь і навичок.

Програма з індивідуальної траєкторії професійної адаптації складається за такими принципами:

- конкретність (specific) – програма повинна бути конкретною, дії студента-військовослужбовця щодо виконання даної програми сконцентровані на результат;
- вимірність (measurable) – можливість оцінки ступеня наближення досягнутого результату до програми;
- досяжність (achievable) – чи можна здійснити виконання програми;
- релевантність (relevant) – виконання даної програми повинно наблизити студента-військовослужбовця до виконання рішень більш високих рівнів;
- визначеність у часі (timed) – програма повинна бути чітко визначеною в часі, коли студент-військовослужбовець одержить результат;
- реалістичність (realistic) – програма повинна відповідати ресурсам студента-військовослужбовця.

У світовій педагогіці діяльність (навчальна, трудова) має два види: репродуктивний і продуктивний.

Репродуктивна діяльність – це коли, кінцевий результат одержаний традиційними засобами.

Продуктивна діяльність — це досягнення або створення нових цінностей, які одержанні за допомогою впровадження інноваційних, інтерактивних технологій.

Продуктивну працю визначена нами як систематична, свідома, творча, організована доцільно та відповідно до сучасного виробництва й позааудиторної діяльності студентів-військовослужбовців (учасників бойових дій), метою якої є всебічний розвиток та моральне становлення особистості, а результатом – суспільно значуща продукція відповідно до потреб роботодавців.

Ці два види професійної діяльності є взаємопов'язаними. Студенти-військовослужбовці (учасники бойових дій) не зможуть стати висококваліфікованими, конкурентоспроможними фахівцями, якщо вони не володіють фундаментальними знаннями за фахом, недостатні в них навички й уміння роботи з довідковою літературою, новими комп'ютерними технологіями, некомунікабельні, не можуть працювати в команді.

Ця складна універсальна педагогічна задача потребує комплексного підходу, а саме:

1) оптимізацію змісту навчального матеріалу: використання сучасних інтерактивних технологій, професійну спрямованість навчальних дисциплін, реалізацію міжпредметних зв'язків, з метою здійснення високоякісної професійної підготовки студентів-військовослужбовців (учасників бойових дій), відповідно до сучасних вимог роботодавців, з урахуванням новітніх досягнень науки і техніки;

2) узгодження наскрізних програм зі спеціальних дисциплін та виробничої практики вищого навчального закладу з роботодавцями, включаючи до них вивчення сучасних виробничих технологій в умовах даного підприємства;

3) узгодження дій сторін НМетАУ з роботодавцями щодо організації та проведення професійної підготовки (перепідготовки та підвищення кваліфікації) студентів-військовослужбовців (учасників бойових дій): розроблення необхідної навчальної документації, методичних та інших матеріалів, оновлення матеріально-технічної та лабораторної бази. Формування електронного банку даних навчальної, довідкової літератури для студентів-військовослужбовців. Організація безкоштовних курсів щодо надання допомоги з вивчення навчальних дисциплін (англійська мова, вища математика та інше);

4) проходження практики з подальшим працевлаштуванням студентів-військовослужбовців, задоволення реальних потреб у продуктивної діяльності конкурентоспроможних фахівцях;

5) проведення додаткових курсів щодо перепідготовки та підвищення кваліфікації студентів-військовослужбовців з одержанням сертифікатів;

б) пріоритетність наукової роботи в підготовці конкурентоспроможних студентів – військовослужбовців (учасників бойових дій).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. У підсумку слід зазначити, що, насамперед, професійна адаптація студента-військовослужбовця (учасника бойових дій) буде ефективною до продуктивної діяльності, якщо: досягається гарантована якість освіти; здійснюється неперервний творчий саморозвиток, самореалізація продуктивної професійної діяльності, у якій студент управляє своєю професійною кар'єрою, досягає вершини свого успіху; демонструє працелюбність та прагнення до якості кінцевого продукту своєї навчальної та професійної-творчої діяльності.

Методологічною передумовою повноцінного формування та корегування професійної адаптації студентів-військовослужбовців (учасників бойових дій) є діалектична єдність репродуктивного і продуктивного видів діяльності в комплексній системі навчання, виховання, суспільного життя й спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

- Ащепков, В.Т. (1997) *Профессиональная адаптация преподавателей высшей школы: проблемы и перспективы*. РГУ (Ashchepkov, V. T. (1997). *Professional adaptation of teachers of higher school: problems and prospects*. RGU).
- Болотна, Ю. (2013). Адаптація молодого спеціаліста. *Практичний психолог: Школа, 9*, 27–30 (Bolotna, Y. (2013). *Adaptation of a young specialist. Practical psychologist: School, 9*, 27–30).
- Малинович, Л. М. (2012). Адаптація студентів-випускників до професійної діяльності. *Збірник наукових праць Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна, 2*, 213-221 (Malynovych, L. M. (2012). *Adaptation of graduate students to professional activity. Collection of scientific works of Lviv State University of Internal Affairs. Psychological Series, 2*, 213-221).
- Мороз, А. Г. (1984). *Профессиональная адаптация выпускников педагогического ВУЗа*. (автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01). Киев (Moroz, A. G. (1984). *Professional adaptation of graduates of a pedagogical university* (DSc thesis abstract). Kyiv).
- Растова, Л.М. (1973). *Социальная адаптация личности в коллективе* (автореф. дис. ... канд. пед. наук). Томск (Rastova, L. M. (1973). *Social adaptation of the individual in the team* (PhD thesis abstract). Tomsk).
- Семез, А. А., Семез, Л. Г. (2010). Професійна адаптація як процес трансформації особистості молодого вчителя. *Наукові записки СЕРІЯ: ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ, 88*, 217–221 (Semez, A. A., Semez, L. G. (2010). *Professional adaptation as a process of transformation of a young teacher's personality. Scientific Notes SERIES: PEDAGOGICAL SCIENCES, 88*, 217–221).
- Семенова, А. В. (2006). *Словник-довідник з професійної педагогіки*. Одеса: Пальміра (Semenova, A. V. (2006). *Dictionary-reference book on professional pedagogy*. Odessa: Palmira).

Цегельная, Н.В. (2008). *Социально-педагогические условия развития профессиональной адаптации студентов среднего профессионального образования*: Москва (автореф. дис. ... д-ра псих. наук: 13.00.01). Киев (TSegelnaia, N. V. (1984). *Socio-pedagogical conditions for the development of professional adaptation of students of secondary vocational education* (DSc thesis abstract). Moscow).

Штифурак, В. С., Коліжук, Г. В., Мельник, І. М. (2013). *Профорієнтаційна діяльність: теорія та практика: навчальний посібник*. Вінниця: ТОВ «Ландо ЛТД» (Shtyfurak, V. S., Kolizhuk, H. V., Melnyk, I. M. (2013). *Career guidance activity: theory and practice*. Vinnitsia: TOV «Lando LTD»).

РЕЗЮМЕ

Зинченко Светлана. Профессиональная адаптация студентов-участников боевых действий к продуктивной деятельности в условиях социального партнерства как организационно-педагогическая проблема (из опыта работы Никопольского регионального центра мониторинга образования и социального партнерства НМетАУ).

В статье определены пути ускорения и эффективности профессиональной адаптации студентов-военнослужащих (участников боевых действий), проанализированы особенности построения индивидуальных траекторий, комплекс организационно-педагогических условий профессиональной адаптации студентов-военнослужащих (участников боевых действий) во время обучения в вузе. Разработана и внедрена в учебно-производственный процесс педагогическая концепция профессиональной адаптации студентов-военнослужащих (участников боевых действий), рассмотрены возможности прогнозирования профессионального будущего студентов-участников боевых действий.

Ключевые слова: профессиональная адаптация, индивидуальная траектория, продуктивная деятельность, рынок труда, социальное партнерство, профессиональная подготовка.

SUMMARY

Zinchenko Svitlana. Professional adaptation of students participating in military operations to productive activities in the context of social partnership as an organizational and pedagogical problem (from the experience of the Nikopol Regional Center for Monitoring Education and Social Partnership of the NMetAU).

The article determines the relevance of professional adaptation of former soldiers to productive activities, their entrustment to a peaceful life.

It is noted that currently scientists are studying various aspects of this pedagogical problem.

A theoretical analysis of the problem of the phenomenon of "professional adaptation" in domestic and foreign scientific research is briefly carried out.

The specifics of the work on the implementation of the pedagogical concept of professional adaptation of students participating in hostilities at the Nikopol Faculty of NMetAU, the possibility of predicting the professional future are highlighted.

Within the article it is determined that one of the effective ways of professional adaptation of military students (participants in hostilities) is training – obtaining a higher level of education.

The results of questionnaires and testing at the basic enterprises of the Nikopol region are considered, in order to determine the level of compliance of professional training of military students (participants in hostilities) to modern requirements of employers.

Developed and experimentally tested method of forming an individual program (trajectory), which consists of indicators that characterize the educational, production,

research activities, participation in the life of the group and the course, psychological state, behavior, passion for the chosen profession.

Ways and methods of assessing the acceleration and effectiveness of professional adaptation of military students (combatants) are identified.

The formation of the mechanism of adjustment of professional adaptation of servicemen (participants of hostilities), taking into account responses of employers, graduates, entrants, parents, and also, positive dynamics of quality of professional adaptation of servicemen (participants of hostilities) for 4 years is shown.

A set of organizational and pedagogical conditions for professional adaptation of military students has been created, the specifics of the set of measures for professional adaptation is that the adaptation period can take place at different times in higher education, depending on the conditions of its passage.

Attention was paid to the optimization of the content of educational material: the use of modern interactive technologies; professional orientation of academic disciplines; implementation of interdisciplinary links in order to provide high-quality professional training of students to modern requirements of employers.

The author emphasizes that the methodological prerequisite for the full formation and adjustment of professional adaptation of servicemen (participants in hostilities) is a dialectical unity of reproductive and productive professional activities in a comprehensive system of education, upbringing, social life and communication.

It is noted that the experience of the Nikopol Regional Center for Monitoring Education and Social Partnership of NMetAU demonstrates the effectiveness of the implementation of professional adaptation of military students (combatants) to productive activities and modern effective approaches to solving this organizational and pedagogical problem.

Key words: *professional adaptation, individual trajectory, productive activity, labor market, social partnership, professional training.*

УДК 378.01/.09:[373.011.3-051:331.54]](477)(043/3)

Nataliia Kovalenko

Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

ORCID ID 0000-0003-2854-2461

DOI 10.24139/2312-5993/2021.03/144-153

PROFESSIONAL IDENTITY OF THE FUTURE TEACHER IN FOREIGN DISCOURSE

The article is devoted to the issue of the future teacher's professional identity, which is revealed by foreign scientists. The leading approaches, from the standpoint of which the professional identity of future teachers is considered by foreign scholars, are determined, namely: psychological, sociological and postmodern. The structure of the future teachers' professional identity is characterized, which includes self-efficacy, self-esteem, dedication to the profession, job satisfaction, task orientation, motivation to work and prospects for the future. The prospects for further research are seen in comparing the structure of teacher's professional identity outlined by foreign and domestic scientists.

Key words: *professional identity, future teacher, psychological, sociological and postmodern approaches, structure of the future teacher's professional identity.*

Introduction. The issue of professional identity of the individual is an important subject of research in various fields of humanities. The professional identity of the future specialist is a system-forming property of the individual